

Βουστροφνηδόν

ΤΟΥ Πέτρου
Τασόπουλου

petrostassopoulos@hotmail.com

Η μπακαλική της θηριωδίας

«Από τη μια, ο [στρατηγός] Μάρσαλ ήταν σαφής. Απόβαση στην Ιαπωνία σήμαινε εκατοντάδες χιλιάδες απώλειες για τους Αμερικανούς και παράταση του πολέμου για πάνω από έναν χρόνο! Από την άλλη, χρήση της ατομικής βόμβας σήμαινε πλήρη καταστροφή μιας ιαπωνικής πόλης και δεκάδες χιλιάδες άμαχους νεκρούς. Επιπλέον – και ίσως αυτό να ήταν πιο σημαντικό – σήμαινε εμφάνιση και δυνατότητα χρήσης ενός υπερόπλου που οι καταστροφικές του συνέπειες θα μπορούσαν να είναι ανυπολόγιστες. Ο [πρόεδρος] Τρούμαν είχε πλήρη επίγνωση της νέας αυτής κατάστασης πραγμάτων. Εκείνη τη μέρα έγραφε στο ημερολόγιό του: "Κατασκευάσαμε την πιο καταστροφική βόμβα στην ιστορία της ανθρωπότητας"...».

CHRIS WALLACE «ΧΙΡΟΣΙΜΑ 1945» (Μεταίχμιο, 2021)

Όσοι έχετε δει τον εξαιρετικό «Μπάρνι Λίντον» (1975) του Στάνλεϊ Κιούμπρικ, βασισμένου στο ομώνυμο κλασικό μυθιστόρημα του Ουίλιαμ Μέικις Θακερέι, έχετε πάρει μια ιδέα γύρω από το πώς πολεμούσαν τα ευρωπαϊκά στρατεύματα την προναπολεόντεια εποχή: παρατάσσονταν σε αλφαδιασμένες ευθύγραμμες σειρές, σαν μολυβένια στρατιωτικά, πυροβολούσαν τους εξίσου αλφαδιασμένους εχθρούς τους απέναντι και όποιος απέμεινε στο τέλος με τους πιο πολλούς όρθιους νικούσε. Αυτή την πλθία τακτική ήρθε πρώτος στους νεωτερικούς χρόνους να αμφισβητήσει ο Ναπολέων Βοναπάρτης καθιερώνοντας τους διαρκείς ελιγμούς στο μέτωπο κι επιτυχάνοντας το μέχρι πρότινος αδιανόητο: οι λιγότεροι να επικρατούν των περισσότερων (το κόλπο εξακολούθησε να πάνει έως ότου το κόπαραν και οι αντίπαλοί του). Ο Μεγάλος Κορσικανός επίσης, όποτε σκόπευε λόγω χάριν να παρατάξει στο πεδίο της μάχης τριάντα χιλιάδες άνδρες, έδινε εντολή στον υπεύθυνο της επιμελητείας να προμηθευτεί τρόφιμα για είκοσι πέντε χιλιάδες: τις υπόλοιπες πέντε χιλιάδες τις καταχώριζε α priori στις αναμενόμενες απώλειες. Ήταν αναλγησία ή προνοητικότητα; Εξαρτάται – αν και ήταν μάλλον ο συνδυασμός τους. Σε καιρούς που, όσα τρόφιμα δεν καταλάωνες άμεσα, ήταν καταδικασμένα να σαπίσουν (άρα να τα στερηθούν πιθανόν οι αυριανοί σου στρατιώτες), έγερνε πιο πολύ η πλάστιγγα προς την προνοητικότητα. Από την άλλη μεριά, ο Ναπολέων δεν απευθυνόταν στο εν έκτον των στρατιωτών του ως νεκρών υπό ολιγοήμερη αναστολή, τους παραμύθιαζε με το ίδιο τροπάρι που παραμύθιαζε και τους μελλοντικούς εδώντες, για τα πάτρια εδάφη και τη δόξα του πολεμιστή: εδώ έπαιρνε το πάνω χέρι η αναλγησία.

Η μακάβρια μπακαλική του Ναπολέοντα κατέστη κοινός τόπος των στρατιωτικών επιτελείων όλης της υπηλίου τους επόμενους αιώνες: τόσο το λάδι, τόσο το ξίδι, τόσοι οι νεκροί, τόσοι οι τραυματίες, προχωράμε ή δεν προχωράμε, το κάνουμε ή δεν το κάνουμε... Κατά πόδας και τα επιτελεία των πολιτικών, να συνυπολογίζουν –πέρα από το ανθρώπινο – ένα κόστος ακόμη πιο δυσβάσταχτο (για τους ίδιους), το εκλογικό, και να κλαψουρίζουν ότι γιατί δεν έχουν την πολυτέλεια να επιλέξουν ανάμεσα σε μια καλή και σε μια κακή λύση, πάντοτε καλούνται να διαλέξουν τη λιγότερο κακή από δύο κακές, εκείνη με τις πιο αποδεκτές από τις έτσι κι αλλιώς θλιβερές συνέπειες. Αυτό που δεν μας λένε, οι καπνέοι οι πολιτικοί, είναι πως ανάλογα άβολα διλήμματα αντιμετωπίζουμε σχεδόν καθημερινά όλοι μας: ουδέποτε μας προσφέρεται η ιδανική διεξόδος και ό,τι αποκαλούμε «ηθική στάση» ή «φωνή της συνείδησης» είναι κάτι που μας σερβίρεται ως εναλλακτική σπανίως. Αυτός είναι και ο λόγος που δειχνόμαστε στις αποφάσεις (και στον κυνισμό) των πολιτικών μεγαλύτερη κατανόηση από όσων αναμένουν και οι ίδιοι: κατά βάθος γνωρίζουμε ότι κι εμείς, στη θέση τους, θα πράτταμε τα ίδια και χειρότερα. Η περίπτωση της Χιροσίμα είναι χαρακτηριστική.

Στα αναρίθμητα βιβλία που έχουν κυκλοφορήσει μέχρι σήμερα για τη ρίψη της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα την 6η Αυγούστου του 1945 (και στο δύσμοιρο Ναγκασάκι, μιν το ξεκνάμε, τρεις μέρες αργότερα), ήρθε πρόσφατα να προστεθεί η «Χιροσίμα 1945» του αμερικανού βετεράνου δημοσιογράφου Κρις Γουάλας, με τη συνδρομή του συναδέλφου του Μιτς Βάις και τον εύλογτο υπότιτλο: «Η αντίστοιχη μέτρηση - Οι 116 μέρες που άλλαξαν τον κόσμο». Πράγματι, η πλοκή του βιβλίου ξετυλίγεται ως countdown από τον θάνατο του προέδρου Ρούζβελτ στις 12 Απριλίου έως το ολοκαύτωμα της Χιροσίμα στις 6 Αυγούστου (κι ένα

ολιγοσέλιδο επιδόρπιο για τα επακόλουθα), με τον χρόνο να πυκνώνει δραματικά – μέρες, ώρες, λεπτά – καθώς πλησιάζουμε στο «σημείο χωρίς γυρισμό». Τι σασπένς όμως μπορεί να επιφυλάσσει μια ιστορία της οποίας γνωρίζουμε εκ των προτέρων την κατάληξη; Εδώ εντοπίζεται η δεξιοτεχνία του Γουάλας: στην κλιμακωτή αποκάλυψη όλων των προσθαθειών προκειμένου το δράμα να μην φθάσει στην κορύφωσή του, διότι πολλοί και από πλευρές – όχι μονάχα ανθρωπιστές, ούτε μονάχα επιστήμονες – επιχείρησαν να αποτρέψουν τη ρίψη της βόμβας: και όλοι τους απέτυχαν.

Ήταν εν τέλει μια αποτυχία της πολιτικής και της στρατιωτικής ηγεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών να κατανοήσουν πως άνοιγαν αμετάκλητα και ανεπιστρεπτή το κουτί της Πανδώρας; Ήταν κάτι παραπάνω από αυτό. Ήταν μια αποτυχία της ανθρώπινης φύσης. «Σε δημοσκοπήσεις που έγινε λίγες μέρες μετά την καταστροφή της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι», γράφει ο Γουάλας, «το 85% των Αμερικανών συμφωνούσε με την απόφαση να χρησιμοποιηθεί η ατομική βόμβα. Αλλάστε σχεδόν κανείς δεν συμπαθούσε τους Γιαπωνέζους, με δεδομένα την απροειδοποίητη επίθεση στο Περλ Χάρμπορ και τις θηριωδίες που είχε διαπράξει ο ιαπωνικός στρατός εναντίον Αμερικανών και άλλων αιχμαλώτων πο-

Η Χιροσίμα το 1948, τρία χρόνια μετά τη ρίψη της ατομικής βόμβας που ισοπέδωσε κυριολεκτικά όλη την πόλη

λέμου». Συνέβαλε σίγουρα στο υψηλό ποσοστό αποδοχής η κόπωση και η αιμορραγία από έναν πόλεμο που (για τους Αμερικανούς) διαρκούσε κιόλας σχεδόν τέσσερα χρόνια – από τον Δεκέμβριο του 1941 – και δεν θα τελείωνε, σύμφωνα με όλες τις εκτιμήσεις, πριν από τον χειμώνα του 1946 και άλλους 250.000 έως 1.000.000 αμερικανούς νεκρούς, καθώς και η άγνοια της κοινής γνώμης για τις μεσοπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις από την έκλυση της ραδιενέργειας στην ατμόσφαιρα (οι πρώτες δυσόψεις ειδήσεις για τερατογονίες λογοκρίθηκαν άγρια από τις αρχές κατοχής). Ωστόσο, ακόμη και όταν η Αμερική έχασε το μονοπώλιο των ατομικών όπλων, ακόμη και όταν – τον Οκτώβριο του 1962, με την κρίση των πυραύλων στην Κούβα – βρεθήκαμε μια ανάσα από τον παγκόσμιο πυρηνικό όλεθρο, το ποσοστό αποδοχής του πυρηνικού βομβαρδισμού δεν έπεσε ποτέ κάτω από το 55%. Αλλά κίνητρα, όπως ο προληπτικός εκφοβισμός μιας ολοένα και πιο απειλητικής Σοβιετικής Ενώσης ενόσω ήδη είχαμε εισέλθει στη σκοτεινή περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, έπαιξαν τον λιγότερο ή περισσότερο σημαντικό τους ρόλο για τη μοιραία απόφαση, αλλά σχεδόν σε όλους – από τον πρόεδρο Τρούμαν έως τον τελευταίο αμερικανό πολίτη – πρυτάνευσε τελικά η προαιώνια χαλύβδινη λογική. Η λογική του μικρότερου κόστους με το πιο άμεσο όφελος. Η λογική του μπακάλη.

Ήταν εν τέλει μια αποτυχία της πολιτικής και της στρατιωτικής ηγεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών να κατανοήσουν πως άνοιγαν αμετάκλητα και ανεπιστρεπτή το κουτί της Πανδώρας; Ήταν κάτι παραπάνω από αυτό. Ήταν μια αποτυχία της ανθρώπινης φύσης. «Σε δημοσκοπήσεις που έγινε λίγες μέρες μετά την καταστροφή της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι», γράφει ο Γουάλας, «το 85% των Αμερικανών συμφωνούσε με την απόφαση να χρησιμοποιηθεί η ατομική βόμβα»